

Met *I am a mistake* creëert hij echter een misverstand, zelfs al beweert hij dat de – al bij al milde – provocatie van het antirookactivisme een metafoor is voor een radicaal pleidooi voor artistieke vrijheid. Een misverstand dat minder in de voorstelling zelf dan in het discours eromheen zit. In interviews verbindt Fabre zijn project – roken en schoonheid, een soort hommage aan de rokers Luis Buñuel en Antonin Artaud – zelf met de ‘beknotting van de individuele vrijheid’: zo’n rechtstreekse verwijzing naar een politieke kwestie, dat is zeer uitzonderlijk bij Jan Fabre. Want zelfs al past de notie ‘dictatuur van de gezondheid’ best in zijn artistiek verhaal, het is de anekdotische ergernis die verbaast. In *I am a mistake* worden portretten van o.a. Filip De Winter en Osama Bin Laden met de sigarettenasse vernield: dat is ook een politieke verwijzing, maar perfect vergelijkbaar met de oneerbiedige behandeling van culturele en maatschappelijke iconen uit vele vorige producties. Fabre zelf zegt dat hij de ‘vijanden van de schoonheid’ opvoert: dat is een consequente geste. Dat is iets anders dan een nogal kleinburgerlijke opmerking over de individuele vrijheid van de roker. Misschien bestaat er wel een soort schoonheid van de nicotinedampen, maar dan moet de voorstelling mij daarvan overtuigen. Dat doet ze niet.

I am a mistake draait rond een tekst die Fabre, niet zo lang na zijn grote doorbraak als theatermaker, in 1988 schreef. Eigenlijk is het een romantische tirade van een kunstenaar die zijn nietigheid én zijn grootheidswaan in één gebaar wil vatten: de sigaret waaraan hij verslaafd is. De sigaret die een remedie tegen eenzaamheid is, en een voortdurende herinnering aan sterfelijkheid. De tekst schrijft ‘artistiek roken’ voor, en een uitvergrotting van de schadelijke gevolgen – hoesten, rochelen, duizelen –, te vertolken door een actrice die ‘geleefd’ heeft. Hilde Van Mieghem staat in een zwarte avondjurk op de scène, anderhalf uur lang, ze schrijdt van de achtergrond naar het voortoneel en terug. Ten slotte reciteert ze, op hoogdravende toon, deze weliswaar onmodieuze maar vooral naïef-sentimentele bekentenis. Voordien hebben vier danseressen in zilveren jurken, ook kettingrokend, een klein uur over de scène bewogen, terwijl ze de meest vertrouwde bewegingen uit Fabres

dansvocabulary demonstreerden. De partituur van Wolfgang Rihm is zuinig qua expressie, te onopvallend. In de Henry Leboeufzaal in het Brusselse Bozar, waar *I am a mistake* te zien was, domineert de concertante ruimte – in dit geval met een kamermuziekensemble, *live* – toch op elke scenografische ingreep. Jan Fabre liet die dus achterwege, hij vroeg wel aan Chantal Akerman om een film te maken, die tegen de achtergrond geprojecteerd werd. Beelden in zwart-wit van rokende vrouwen, vrouwen die wachten op iets onbestemds, vrouwen die elkaar liefkozen, vrouwen die kijken naar subtiel uitgelichte rookpluimen. Filmbeelden, muziek en fraaie danspassen geven aan de voorstelling een onderhoudend ritme, maar in dienst van welke gedachte? In dienst van een monoloog die nauwelijks provoceert, die wel een eerlijke getuigenis bevat van een kunstenaar die zich bezint over de grens tussen leven en dood – het ‘kankerstokje’ – maar die zich snel verliest in de leegheid van zijn eigen metafoor.

Dat de zaal zich langzaam vult met sigarettenrook, dat niet alleen de actrice maar ook enkele toeschouwers beginnen te kuchen en te hoesten, dat zorgt voor een ontheatrale *gimmick* rond dit spektakel, maar amper voor een betekenis die verder reikt dan de ‘gebakken lucht’ die de zaal ingeblazen wordt.

5 *Hommage* is een gedicht van Stéphane Mallarmé, een ode aan de sigaar, een ode tegelijk aan de poëzie zelf: “Toute l’âme résumée / Quand lente nous l’expirons / Dans plusieurs ronds de fumée / Aboli en autres ronds. (...)”. Roken als extase, geen opium of absint, maar wel wereldvreemd, een (vergeefse?) ontsnapping aan banaliteit. *Blue in the face* is een film van Wayne Wang en Paul Auster, gesitueerd in een tabakswinkeltje in Brooklyn, over merkwaardige klanten – Jim Jarmusch, Lou Reed, Madonna – maar vooral over het plezier van het vertellen van zinloze verhalen, gedraaid met de resterende pellicule van de ‘hoofdfilm’ *Smoke*. Roken bepaalt het ritme van het leven, het ritme van de overbodige bezigheden, hoogstens geschikt voor ironisch commentaar. *I am a Mistake* is vooral een artistieke overdrijving van een schamele gedachte.

Rekening houdend met de commotie die deze demonstratie van ‘artistiek roken’ teweegbracht, is *I am a mistake* een nogal misplaatst commentaar bij een bijzonder relevant debat over een politieke vrijheid die nooit in de buurt komt van de artistieke autonomie die Jan Fabre – geheel terecht – claimt. Maar het is geen relevante bijdrage aan dat debat, ook niet artistiek. Misschien is de aanleiding wel helemaal fout, zoals er ook geen theater – of een gedicht, of een intieme film – gemaakt kan worden over het recht om ‘s nachts zoo km per uur te rijden op de lege autosnelweg.

Natuurlijk heeft Fabre met *I am a mistake* geen voorstelling over het recht op roken gemaakt, maar de naïviteit van zijn mededeling én de luisterrijke omkadering van het evenement – een opdrachtwerk van de European Concert Hall Association – hebben aan dit statement een *ampleur* gegeven die niets met de reële integriteit van de kunstenaar Jan Fabre – in 1988, in 2007 – meer te maken lijkt te hebben. Met wat slechte wil kan je beweren dat Fabre aan het ‘artistiek roken’ een slechte dienst heeft bewezen: zeker de rookactivisten vinden hier geen artistieke argumenten om een uitzondering te maken op het rookverbod, integendeel. ©